

65. KAPITOLA: LÉTA EXILU (UKÁZKA)

Spojení s jednotlivými podniky bylo přerušeno. Ty v Britském impériu měly zakázáno psát šéfovi, protože byl na černé listině, v Americe rovněž. Pozvolna se uzavíralo spojení se všemi zeměmi.

Pokusy o odčernění nevedly k ničemu. Zůstala možnost pracovat jenom v podnicích v samotné Brazílii, kde se nyní šéf s rodinou usadil.

Osamělost a nemožnost spojení s přáteli ve světě a s podniky dávala pozvolna rezavěti živému duchu spolupráce, který ty podniky po celém světě stavěl. Svět byl nyní rozškátekován na stovky zemí, ostrůvky oblastí, odkud nesmělo ničeho proniknouti ven ani dovnitř. Vždyť všechno m o h l o obsahovati zprávy důležité pro Hitlera a nacisty.

Omezení způsobená válkou přitahovala šrouby uplatnění schopností a zmenšovala možnosti. Posléze šlo už vlastně jenom o jedno – udržeti nové podniky a zabrániti jejich zničení jakožto následku hospodářských omezení vyvolaných černou listinou.

Šéf, který pracoval v míru přímo s 500 lidmi, byť i byli pod vedením jeho nejbližších 12 spolupracovníků, byl nyní omezen na práci s tuctem instruktorů skorem nejnižší kategorie, takových, jací mohli počátkem války ze Zlína uniknouti.

Podniky se skorem 5.000 prodejny po celém světě, se 100.000 lidmi v nich pracujícími, byly nyní odděleny. Všechny pokusy o prolomení tohoto sevření ukázaly se marnými.

Jenom jedna země měla zájem o Baťovu práci: Brazílie.

Prezident Vargas to řekl otevřeně za audience: „Máme zájem o vaše podnikání v naší zemi. Půjďme vám na ruku, pokud jde o získání vašich prostředků z ciziny, abyste mohl vystavěti svůj průmysl v naší zemi. Nedopustíme, aby se vám stalo v naší zemi jakékoliv příkoří. Budete moci stejně svobodně pracovat, jako všichni ostatní podnikatelé. Černá listina není naše listina, i když v některých případech musíme na ni bráti zřetel, kde jde o skutečné nepřátele.“

Avšak každý krok za povznesením podniků byl mařen úřady černé listiny v zemi. Její vliv byl stále silnější, až posléze se stalo udržení podniků jediným úkolem té hrstky lidí, která neodešla za drem. Fousalou, jenž shledal, že sice šéf se možná dostane z té situace, ale on by se popřípadě z ní už nedostal. Proto odešel – a svým příkladem strhl s sebou několik cenných a několik méně pevných Baťovců.

Skorem dva roky trval boj o udržení holé existence mladých podniků, jejichžto většina začínala – špatně a nedostatečně vybavena – teprve po roce 1939.

A když uplynula tato doba, šéf zůstal osobně skorem bez práce. Staří průkopníci zlinští dávno stačili sami na spravování podniků – ostatně malých, mnohem menších nežli jaké byli spravovali jinde ve světě. Byl by se stal bezmála přítěží provozu svým neustálým snažením o pokrok, pro který nebylo finančního základu.

„Měl byste si najít něco cenného, co byste mohl dělat, abyste udržel svůj zájem upjatý na tu práci a nehryzl se,“ řekl mu jednoho dne lékař, když byl zpozoroval u něj známky nervózy, jež se musí nutně dostaviti u lidí činných tělesně a duševně, když najednou jsou vysazeni z rozsahu a tempa práce. „Opusťte to myšlení, které vás souží, a myslete na něco jiného.“

„Na co myslíte, že bych se měl soustředit?“

„Kdysi jste psal knihy, když jste neměl času je psát. Nyní máte čas. Pište... Četl jsem ty vaše knihy, stály za přečtení.“

„Přece nebudu dělat spisovatele...“

„Je to lepší nežli dělati pacienta v sanatoriu,“ odpověděl lékař.

„Vy myslíte tedy, že bych měl psát knihy jakožto způsob vlastní záchrany, svého spasení?“

„Všechno je lepší nežli starosti, které nezvládnete, protože jsou mimo vaše možnosti v té chvíli.“

„Myslím, že máte pravdu. Je třeba vyčkat a najít způsob, jak neztratiti čas...“

„Je to dobrý způsob duševní terapie,“ uznal několik měsíců nato šéf, když lékař znovu přišel.

„To bych řekl. Prý dokončujete svoji první knihu,“ usmál se lékař.

„Dokončil jsem ji. Je to čtvrtá v pořadí mé spisovatelské činnosti. Tři – vlastně snad čtyři byly vydány už před válkou.“

„Materiálu vám snad neschází,“ znovu se usmál lékař.

„Spíše bych řekl, že mně ho hodně zbývá. Mám potíže seřadit je tak, aby se nepletl jeden přes druhý. Ale na to se také najde způsob.“

„Jsem jenom rád, že jste se dostal z toho duševního sevření. Je to na vás vidět, že vypadáte lépe. Víte, jak to říkal i svatý Matouš, když se ho ptali, proč odešel z učiliště a dal se na sedláčství: Člověk není luk, který může být napjat neustále.“

Z New Yorku přicházely dosti pravidelně zprávy velmi neblahé o tom, co se dělo v Evropě a ve vlasti.

Blitzkrieg nad Londýnem a africké tažení... a do této tísně vpadající prorocké, sebevědomé projevy prezidenta Beneše a Churchilla. Zatčení lidí z vedení jugoslávské továrny Chorvaty. Útěk lidí z alsaské továrny a jejich činnost v jihofrancouzské továrně firmy. Heydrich a události kolem toho, Lidice a německé lidové soudy, jež popravovaly. Tíseň kolem ruského ústupu, napovídajícího možnost ještě většího vzepětí germanismu. Útok na Pearl Harbor a klidné přijetí toho Amerikou, čímž zdálo se vítězství zaručeno.

I přes úmyslné zaměstnávání se literaturou svírala celé šéfovo okolí úzkost nad osudy těch mnoha vynikajících průkopníků – Bařovců, když padl Hongkong, Singapur, Jáva, Manila... vždyť to byli jeho lidé, jeho příbuzní z práce. Mnozí z nich mu byli bližšími nežli pokrevní bratři, lépe si s nimi rozuměl.

Zasahování do průmyslové a zemědělské práce bylo sice pravidelné, avšak po původním neklidu v podnicích nastal klid mezi lidmi. Usilovnost práce, správně usměrněná, dávala výsledky, jež musily dostačovat v dané situaci.

Nikdy nezbyvalo v podnicích peněz. Vždycky jich spíše scházelo, protože plány na rozvoj se stále zvětšovaly, jak bylo možno z práce nové prostředky vytěžit. Ale nikdy nezůstaly žádné účty nezaplaceny, a i když někdy musili lidé čekat na peníze týden či dva, posléze je dostali.

Z původních asi 4.000 kusů dobytka na retirech zvětšil se stav jeho na 12.000 kusů, které představovaly zálohu kapitálovou, přibývajících lépe, nežli jak mohl přirůstat kapitál z úroků.